

Nebeški in pozemeljski ogenj.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

(Dalje.)

imenitnega pomena je tudi tisti nebeški ogenj, katerega omenja Sveto pismo pri Elijevem darovanji, in óni, kateri se je prikazal, ko je sveti Duh razsvetlil apostole.

Prerok Elija, katerega je izvolil Bog, da bi izpreobrnil izraelsko ljudstvo, zavédeno k maliku Baalu, svetoval je ljudstvu, naj se darujé prepriča, kateri bog je pravi. »Dajte,« rekel je ljudstvu, »mèni in Baalovim duhovnikom dva vola. Izmed njiju naj si izberó Baalovi duhovniki, kateregakoli hočejo, pripravijo naj ga za daritev, položé naj ga na drva, ležeča na ognjišči, ognja pa naj nikar ne prižigajo pod njim. Jaz, Elija, storim prav takó in tudi ne prižgem drvâ. Potem prósi vsak svojega Bogá, naj blagovoljno vzprejme daritev. Tisti bog, kateri pošlje ogenj na oltar, bodi pravi Bog.« — Ljudstvo temu nasvetu pritrđi, Baalovi duhovniki prosijo na vso moč od jutra do večera Baala, da bi jih uslišal, toda zaman. To vidèč, pokliče Elija ljudstvo k sebi, postavi oltar, potegne rázor okolo njega, izpustí vode vánj, razseka vola in zloží kose na drva na ognjišči ali oltarji. Sedaj stopi pred oltar in prosi: »Bog, pokaži danes, da si ti Bog izraelski in da sem jaz tvoj služabnik vse to storil po tvojem povelji. Usliši me, Gospod, usliši, da spozná to ljudstvo, da si ti, Gospod, Bog in da se povrne k tebi!«

Na to prošnjo je padel ogenj z nebá, požgal vso žrtev in polizal celó vodo iz razora. To vidèč, padlo je ljudstvo na obraz in vzklíknilo: »Ta Gospod je Bog, ta Gospod je Bog!« —

Kdo bi se pri tej priči ne spominjal, kakó se je Bog sveti Duh v podobi plamenov spustil z nebá na apostole pri njih razsvetljenji? Ko so bili deset dnij po Kristusovem vnebohodu zbrani v nadstropji tiste hiše, kjer so se navadno shajali na judovski binkoštni praznik, zaslišal se je zdajci z nebá nekov vrišč, jednak silnemu vetru. Bog sveti Duh se je prikazal v podobi gorečih jezikov, ki so se dvigali nad vsemi glavami. — Vsi apostoli so bili razsvetljeni in s svetim Duhom napolnjeni. Jeli so govoriti vsakatere jezike.

Kaj imenitni so navedeni vzgledi iz Svetega pisma, premnogo dadó misliti človeku, ki jih premišlja z neizkaljenim umom in jih gleda

odprtih očij. Pričajo pa tudi, kaj je v duhu tedanjega ljudstva pomenil nebeški ogenj.

II.

Mojzes se je pred trnovim grmom čudil, da grm gori, toda ne zgorí. Prav takó bi se morali ljudje čuditi solncu, da gori takó silno, toda ne zgorí. — Ko bi se solnce, prej nepoznano, hipoma prikazalo na nebu z veliko svojo svetlobo in s poletno vročino, ali bi kdo mislil, da ne gori? Ako bi nas ta novi prikaz grel in pripekal z óno svetlobo in vročino kakor naše navadno solnce poléti, da prav takó ni móči gledati vánje kakor v razbeljen plávež, ali bi ne vpraševali gledalci, koliko časa bode neki gorelo, kdaj dogorí? Da bi ne zgorelo ali vsaj nikdar ne ugasnilo, to bi iz težka prišlo komu na misel. Dejanski pa smo takó vajeni vsakdanjemu solnčnemu prikazu, da se ne vprašujemo, ali bode kdaj zgorelo ali ne, temveč mislimo si po navadi, da ne zgorí in ne ugasne nikoli.

Vender tudi solnce, najsi je velikansko, dogorelo bode in ugasnilo v poznih prihodnjih časih.

Kdor bi se do živega zamislil v tisto dóbo, ko ugasne solnce, njega bi pretresla neizrecna groza, zakaj nikakor bi se ne mogel iznebiti brezupnih mislij na prihodnjost svetá. Nemirno bi se mu podilo po glavi vprašanje za vprašanjem, kakšne bi bile neki posledice tega dogodka. Ko bi se tolikanj umiril, da bi se že ne bal za življenje, spoznal bi, da pomeni konec solnčnega sijaja in ogrevanja konec vsega, kar rase in živí na zemlji.

Kdor bi si rad natančneje razjasnil posebne posledice, katere bodo izvirale iz konca solnčne gorkote, moral bi prej pozvedeti, kaj sploh ima zemlja od solнца in kaj je prejemale od njega od tistih davnih vekov, ko se je prvič jela delati plodna prst od skalovja, katero so razrušile prvotne sile prirodne. Kdor bi pa celó predrzno trkal na vrata pozne prihodnjosti in želel uzreti podobo tedanjega svetá, moral bi razširiti znano sedanjost solnčnih učinkov po prihodnjosti in sicer v tisti meri, kakor bode končno pešala solnčna moč. Po tem poti bi se utegnil razmišljujoči človek približati v mislih óni podobi, katero bode dobivala zemlja naša, ko bode ugašalo solnce.

V Goethejevem »Faustu« pravi sicer Mefisto Bogú: »Tvoja dela so še lepa kakor prvi dan stvarjenja«, ali bodisi, da so lepa, kolikor morejo biti, takšna venderle niso več, kakeršna so bila prvi dan. Nič ni stanovito, kar vpliva na naše počutke in kar se nam razodeva po

prikazih — povsod vedno izpreminjevanje! In samó do izpreminjevanja se za spoznanje človeško, do notranjega bitja nikoli!

Nihče ne more povedati, kakova bi bila zemlja, da ni ne solnca ne njegove gorkote in luči. Brez solnca bi ne bilo zemlje; vsaj takó trdi teorija Kantova in Laplacova. Kant in Laplace in ž njima večina denasnjih strokovnjakov uči, da se je naša zemlja ločila od solnca okrog njega srede. Tedaj je bila zemlja v mladih svojih vekih kos solnca in je še sama gorela. Ohlajala se je pa tem hitreje, čim manjša je sama. Ohladivši se, izgubila je svoj ogenj in svojo luč. Temna in mrzla bi plavala po brezkončnih prostorih svetá, da je tudi solnce ugasnilo takó hitro kakor ona. Solnce je bilo zemlji v pomoč s svojim ognjem, zlasti z žarečo gorkoto svoje luči, da se je sčasoma izkopala iz začetnega bója med svojimi tvarinami ali iz káosa. To je tudi Mojzes takó preprosto oznanjal svojemu ljudstvu, da ga je lahko umelo. Vse, kar pripoveduje Sveto pismo o stvarjenji na zemlji, vse je prihajalo od solnca; vsega tega in še marsičesa bi pogrešala zemlja, da ni gorečega solnca na nebu.

Da so že stara ljudstva ali vsaj njih modri možjé poznali to neizrecno imenitnost našega solnca, priča Makrobij, ko pravi: »Prirodoznanci imenujejo solnce srce svetá.«

Kakor je bilo že v starodavnosti solnce najčistejši prvotni ogenj, prav takó je bilo tudi poznejšim rodovom še tisoč in tisoč let pozneje pódoba čistosti, dokler niso izumili daljnogleda. Vera v neoskrumbno čistost solnčno se je v dolgih vekih tolikanj globoko vrasla v duševno življenje človeško, da ni bilo móči verjeti prvemu opazovalcu, ki je z daljnogledom ugledal solnčne pege. Kakor plava na raztopljenem železu, ko se odteka iz plávža, nekaj temnih, nezgorelih rudnín, prav takó plavajo na videz po svetlem solnčnem obrazu temne lise. Kaj jih provzročuje, to dosihdob še ni dognano.

Paganski modrijani so si domišljali, da je solnce nekakšna orjaška posoda, iz katere priteka vesoljno svetovno mórje tiste ognjene in sveteče tekočine, katera prešinja kot »eter« vsa telesa. Od te tekočine prihaja rast in življenje. Iz takih nazorov o solnci izvira misel, da ni vesoljni svet nič drugega nego živa stvar, kateri se po žilah pretaka ognjena tekočina. Po tej sliki so dalje sklepali paganski duhovniki, da ne more nič poginiti, kar je ustvarjenega; tvarine in prvine so nepogubne kakor ves svet; življenje in smrt se ločita zgolj po sestavi trohic, od katerih je bilo zgrajeno teló; večno je stvarstvo v prostoru in času!

Gledé na današnje prirodoznanske nazore utegne kdo vzklikniti: »Nič ni novega pod solncem!« Ali pozabiti ni smeti razločka med domišljijo in pravim spoznanjem.

Solnčni ogenj, za našo zemljo najjimenitnejši prikaz izmed vseh ognjenih prikazov, izvira iz dosedaj negotovega vzroka. Nekateri prirodoslovci mislijo, da gori vse solnčno teló, ali da je vse solnce raztopljeno ali vsaj po površini oblito z raztopljenimi rudninami, ker bi sicer ne razpošiljalo tolike svetlobe po svetovnem prostoru in ž njo vred takó hude vročine, da je kár ni prebiti, ko nas poléti najhuje zadeva. Drugi pa trdé, da solnce ne gori po vsem telesi in da ni do cela raztopljeno, nego da gori le njegova plinova odeja ali atmosfera. Zató imenujejo njega svetečo odejo »fotosfero«. Nam se pa zdí, da bi ta vročina, katera se pojavlja vrhu solnčnega telesa, raztopila sléharne pozemeljske rudnín; saj celó zemljani v toliki razdalji časih silno trpimo od solnčne gorkote.

Razkranjanje solnčnih žarnih barev ali spektralna analiza je dokazala, da je sestavljeno solnčno teló vsaj do malega od prav takšnih tvarín in rudnín kakor naša zemlja; torej ni soditi drugače, nego da mora biti solnčno površje raztopljeno. Z lučjo vred uhaja solncu njega vročina, in solnce se ohlaja po vrhu, kakor se ohlaja na zemlji sléharna razbeljena stvar, kadar jo iz razgrete pečí postavimo pod milo nebó. Razgreto solnce, ki plava po prostem vsemirji, mora se torej vedno ohlajati. Ako se mu sedaj še ne pozná, da bi se ohlajalo, temu vzrok je to, da se solnčno teló še nekoliko skrčuje, odtod pa prihaja iz sredine njegove še toliko gorkote na površje, kolikor bi se razmerno ohladilo, ker neprestano delí gorkoto po vsem prostoru. Kadar se ne bode več krčilo, poznalo se bode ohlajanje, ako se mu od zunaj ne vrne izgubljena moč njegovega ognja. Takšne kurjave pa solnce ne pogreša. Kakor padajo ognjeni utrinki na zemljo, prav takó pada brez dvojbe obilo svetovnega ali planetnega drobiža v solnce. Morda zadene ta usoda časih tudi kakšno zvezdo repatico.

Kakor solnce še vedno gori in po neizmernem prostoru razširja svojo vročino in luč, takisto goré in svetijo vse stalne zvezde razven premičnic ali planetov našega osolnčja. Stalne zvezde so jednake našemu solncu; vsaka je záse goreče solnce in vsaka vodi menda kakor naše solnčno krdelo veliko družčino sedaj že ugaslih planetov s seboj po svetovnih svojih potih. Kakó veličasten je vender pogled na te mirupolne nebeške ognje, kakó skrivnostno naudaja razburjeno srce óni ponočni svit nebeških lučij, brezštevilnih zvezd!

Toda kaj nam pripoveduje svetloba tega nebeškega ognja? O stvarstvu ónkraj solnca bi človek ne védel ničesar, da ne goré on-dotna solnca, da ne prihaja njih luč in ne prinaša poročil na zemljo. Svetloba, poleg elektrike najhitrejša potovalka, premeri v jedni sekundi 42.000 milj; od solnca do zemlje — nad 20 milijonov milj — ne hodi dosti delj nego osem minut. Ali dasi teče hitro, venderle potrebuje več let do bližnje zvezde stalnice. Zvezde rimske ceste so pa celó takó daleč od nas, da potrebuje luč na tem poti okolo štiritisoč let (Aleksander Humboldt v »Kosmosu«).

Ko bi tedaj ugasnila stalna zvezda tam v daljnem nebeškem prostoru, videli bi jo še mnogo let, in ako stoji daleč, še po tisoč letih na prejšnjem mestu. Ako bi se pa druga zvezda v ónih krajih šele vnela, ugledali bi jo toliko pozneje, kolikor se zamudi luč njenega ognja na dolgem poti do zemlje. Človek torej ne ogleduje zvezd in zvezdnatega nebá, kakeršno je sedaj, temveč kakeršno je bilo v minulih časih.

Svetovi, kateri goré kakor solnce in stalne zvezde, vidijo se o svoji luči, planetje ali podruženi svetovi našega solnca, n. pr. zemlja, luna i. dr., pa ne goré več, da bi se videli o svoji svetlobi, torej so temna telesa, katerih bi ne bilo videti, da jih ne obseva solnce. V starodavnih časih pa so goreli tudi planetje. Nekoliko takega požara se je videlo pred več leti na vélikem planetu Jupitru. Požar je sezal takó na široko po Jupitrovi zemlji, da bi morali naši zemlji sedemkrat odreti skorjo, ako bi hoteli ž njo pokriti goreče Jupitrove širine. Sčasoma je njega ogenj ugasnil ali tolikanj oslabil, da ga ni več videti. Površna skorja se mu je ohladila, pod njo pa še vedno tli njega notranji ogenj.

Tisti časi pa, ko je gorel še ves planet Jupiter, minili so že davno. Dasi je Jupiter — ker je dlje od solnca nego zemlja — po Laplace-Kantovi teoriji starejši od zemlje, vender še po svojem površji ni prebil vseh ónih prevratov, katere je že v davni dóbi dokončala manjša zemlja, ker se je ohladila hitreje. Učé pa izkušnje, ne le óne pri arteških vodnjakih, nego tudi óne pri globokih rudnikih, da je čimdalje bolj vroče, kolikor niže prihajaš pod zémľjo. Rudarji pravijo, da delavci po nekaterih globokih premogovnikih v Belgiji kár nobene obleke ne strpé na sebi zaradi prehude vročine. Ako rase zemeljska gorkota v tistem razmerji z večjo globočino kakor pri arteških vodnjakih, to mora biti že dve do tri milje pod rušo vročina tolika, da so ondu raztopljene vsakatero rudnine. Geologi, kateri so primerjali razsežnost raztopljenega zemeljskega jedra debelosti ohlajene

in utrjene zemeljske skorje, pravijo, da trdna zemeljska skorja še toliko ni debela, kakor je jajčja lupina v primeri proti vsemu jajcu.

Zemlja je sicer že pred neznano dolгим časom izgubila ognjene poboje svojih otroških let, vendar še ogenj ni povsod ugasnil na nji. Ne pojavlja se samó iz notranje zemlje kakor ogenj iz ognjenikov, ampak tudi v nje ozračji kakor strela, utrinki, polarna luč in mnogoteri drugi ognjeni prikazi.

(Dalje prihodnjič.)

Primera.

Tvoj duh za svet primere išče.
 Ni boljše, menim jaz, od té:
 Vesoljni svet je gledališče,
 Igralci v njem ljudjé.
 Kulise péstre so razmere,
 Življenje naše igrokáz.
 Junak si igre ti katere,
 Junak katere — jaz.

Filodem.

Mladi pevki v spomin.

K pesmi v srce sezajoči
 Vzdigni, pevka, glas krasán,
 K stepni me začaraj koči! —
 V nji sedi na klópi borni
 Starka pri mladenki zorni,
 Šiva rdeči sarafán.

Tja pošilja mi poglede
 Skozi okno v kočó duh;
 Stare matere besede
 O mladosti duéh nestalnih
 In o starih urah žalnih
 Čuje mi iz pesmi sluh.

A pri tem obraz zakrijem,
 Kakor v slutnji vzdihujóč:
 Tudi ti — naj čut izlijem —
 Da si v svojem mladoletji
 Slavca sramotila v petji,
 Praviš vnukinji nekóč . . .

y.

